

Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi

Özge BOZKAYA*, Ali KINCAL**

Öz

Günümüzde Türkiye-Avrupa Birliği arasındaki göç diyalogu, Suriye İç Savaşı'nın kızışmasıyla milyonlarca Suriyelinin ülkesini terk ederek daha güvenli duraklar araması, Avrupa'nın içinde bulunduğu, aşırı sağın yükseldiği ve çeşitli ekonomik sorunların sebebinin kimi zaman göç olgusunda arandığı siyasi konjonktür sebebiyle daha önemli hale gelmiştir. Avrupa Birliği'nin giderek daha fazla güvenlik endişeleriyle göç politikasını şekillendirmesi, Türkiye ile bu alanda yaptığı işbirliğini ve Türkiye'nin alana ilişkin mevzuatının gelişimini de etkilemiştir. Türkiye, Avrupa Birliği aday ülkesi olarak, düzensiz göçün önlenmesi, göç alanında AB mevzuatı ve uygulamalarının benimsenmesi, idari ve adli kapasitesinin geliştirilmesi ve bakanlıklar arası eşgüdümün sağlanması konularında politikalar geliştirmiştir. Bu anlamda çalışma, Türkiye-AB arasındaki göç diyalogu ve Suriye'de süregelen istikrarsızlığın, Türk göç mevzuatının evrimini nasıl etkilediğini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, Göç politikaları, Suriye krizi, düzensiz göç*

* Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Avrupa Çalışmaları Programı, e-posta: ozgebozkaya5@gmail.com

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Bilgi Yönetimi Anabilim Dalı, Stratejik Araştırmalar Programı, e-posta: kincal.ali@gmail.com

An Assessment of the Evolution of Turkey's Migration Policy within the Context of Turkey-European Union Relations and Syrian Displaced Persons

Özge BOZKAYA*, Ali KINCAL**

Abstract

The migration dialogue between Turkey and the EU is becoming more important as millions of Syrians are in search for safe havens and the far right is rising in Europe by blaming the migrants for the economic problems that the continent is facing. The fact that EU is increasingly shaping its migration policy in connection with its security concerns has also substantial impact on its cooperation with Turkey and the development of Turkey's legal framework on migration. As a candidate country for the EU membership, Turkey committed to adopt the EU's legislation and practices on migration (admission, readmission and expulsion), build administrative and judicial capacity and improve the coordination between the ministries on migration. In this sense, this study's focus is to examine how the Turkey-EU migration dialogue and ongoing instability in Syria affected the evolution of Turkey's migration policy.

Keywords: *Turkey-European Union Relations, Migration Policies, Syrian crisis, irregular migration*

* PhD Student, Dokuz Eylül University, Graduate Department of EU Studies, Degree on European Studies, e-mail: ozgebozkaya5@gmail.com

** Graduate Student, Dokuz Eylül University, Department of Information Management, Strategic Research Program, e-mail: kincal.ali@gmail.com

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte, sermayenin, malların, hizmetlerin, teknolojinin ve bilginin hareketliliğinin artması, insanların daha iyi yaşam sürecekleri bölgelere göçünü mümkün kılan bir sistem yaratmıştır. Bu nedenle, göç olgusuna ekonomik yaklaşımın ötesinde, insani bir anlam da yüklenmeye başlanmıştır. *Göçler çağı* olarak da adlandırılan bu dönemde, göçün yoğunluğu ve kitleselliği göç alan ülkeler açısından bir takım ekonomik, siyasi ve sosyal sonuçlar doğurmuştur. Özellikle, 1990'larla birlikte dünyada Doğu'dan Batı'ya yönelen düzensiz göç dalgalarının ve mülteci hareketlerinin yoğunluk kazanması, bazı coğrafyalardaki ekonomik, siyasi ve sosyal istikrarsızlıklarla ilişkilendirilmektedir. Bu dönemin temel özelliklerinden biri de, Türkiye'nin yoğun şekilde göç alan bir ülke haline dönüşmesidir.

Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye arasındaki göç diyalogunun kökleri 1960'lara dayanmakta ve ekonomik anlamda oldukça önemli bir ilişkiler ağına işaret etmektedir. Ankara Anlaşması'nın 12. maddesiyle, işçiler için aşamalı olarak hareket serbestisinin sağlanması konusunda Türkiye ve Avrupa Topluluğu'nun, Roma Antlaşması'nın Topluluk içinde işçilerin serbest dolaşımını düzenleyen 48, 49 ve 50. maddelerini rehber edinmesi kararlaştırılmıştır. Ancak 1960'larda Türkiye'den Avrupa'ya doğru yaşanan işgücü akımı, Ankara Anlaşması'nın bahsedilen 12. maddesi kapsamında değil, Türkiye'nin üye ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar kapsamında gerçekleşmiştir. 1960'lar, Türkiye ve Avrupa ülkeleri arasında imzalanan iki taraflı işgücü alım anlaşmaları ile Avrupa'nın işgücü ihtiyacının karşılandığı bir dönemdir. Bu nedenle, Avrupa ekonomisinin yeniden yapılanması sürecinde gönüllü Türk işçilerinin göçü önemli katkı sunmuştur.

1999 yılında AB aday ülkesi olması ile birlikte, Türkiye'nin göç politikasında AB müktesebatına uyum hususu gündeme alınmıştır. Türkiye göç politikasının kurumsallaştırılması yolunda adımların atılmaya başlandığı bu dönemde AB, Türkiye göç politikasının şekillendirilmesinde önemli bir etki alanına sahip olmuştur. Bu doğrultuda, Türkiye, AB müktesebatına uyumun gereği bir takım yenilikler yapmıştır. Fakat bu yenilikleri sadece AB'nin etkisi ile açıklamak yetersiz kalmaktadır.

Suriye iç savaşı gibi bölgesel istikrarsızlıkların yükselmesiyle artan göç, Türkiye-AB ilişkilerinde bu alandaki işbirliğini daha zorunlu kılmıştır. Göçün boyutu ve niteliği, AB'deki iç siyasal dinamiklerle birleşince, göç olgusuna daha fazla güvenlik penceresinden bakılmasına neden olmuştur. Türkiye'ye yönelen göç dalgalarının kontrol edilmesi hususu da Türkiye'de göç politikaları konusundaki boşluğun doldurulması ihtiyacını doğurmuştur. Dolayısı ile etkili bir yönetim anlayışını gerektiren göç dalgalarının Türkiye'yi hedef ülke olarak seçmesi, Türkiye'nin AB müktesebatına uyumunu tetikleyen unsurlardan biridir. Son dönem Türkiye-AB göç diyalogu özellikle düzensiz göçmenler ve Suriyelilerin¹ iadesi konusu üzerinden şekillenmektedir. Yerinden edilmişliğin insani boyutunun farklı bir noktada tanımlandığı bu diyalog, Türkiye ve AB'nin egemenlik hakları doğrultusunda çıkarlarını maksimize etmeye çalıştığı bir mekanizmaya işaret etmektedir. Söz konusu diyalog şüphesiz ki, Türkiye-AB ilişkilerini göç ve sınır yönetimi diyalogu konusunda yeni bir boyuta taşımıştır.

Bu çalışmanın amacı, kökeni 1960'lara dayanan ve son yıllarda özellikle Suriye'den gelen zorunlu göçe odaklanan Türkiye-AB arasındaki göç diyalogunun Türkiye'nin göç politikasını nasıl ve ne yönde evrimleştirdiği hakkında ortaya bütüncül ve tarihsel bir tablo koymaktır. Ayrıca, Türkiye-AB göç diyalogunda Suriyeli yerinden edilmiş kişilerin nerede konumlandırıldığı, bu kişilerin Türkiye'de hangi statüye tabi tutulduğu ve Suriyeliler üzerinden geliştirilen Türkiye-AB diyalogu ile hangi sonuçların elde edildiği sorularına bir cevap aranmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, Türkiye'nin göç politikasının unsurları ve yıllar içinde değişimi tartışılmakta, Türkiye-AB arasındaki göç diyalogunun gelişimi, bu diyalogda Suriyeli yerinden edilmiş kişilerin yeri ve söz konusu diyalogun Türkiye'nin göç mevzuatına nasıl etki ettiği incelenmektedir.

1 Suriye İç Savaşı'ndan kaçıp Türkiye'ye gelen Suriyeliler, Türkiye'nin 1951 yılında Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'yi bir coğrafi çekince ile uygulaması sebebiyle "mülteci" olarak tanımlanmamaktadır ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 62. maddesi gereğince sadece "geçici koruma" altında Türkiye'de yaşamaktadır. Hukuki statülerinin üzerindeki tartışma sebebiyle makalede bu grup, "Suriyeliler" veya "Suriyeli yerinden edilmiş kişiler" olarak ifade edilmektedir.

TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKASI VE UNSURLARI

Türkiye’nin AB’ye aday ülke olarak kabul edilmesi, göç politikasının gelişimi açısından oldukça önemlidir. 1999 yılında Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin adaylığının onaylanmasının ardından, 8 Mart 2001 tarihi için hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye’nin göç politikasının AB müktesebatına uyumu için bir çerçeve çizmiştir. Bu yüzden, 2000’ler Türkiye göç politikasının yeni bir boyuta taşındığı, Türkiye-AB arasındaki göç diyalogunun farklı bir zeminde değerlendirilmesine neden olan bir dönemdir. Bu dönemden önce, daha sistemsiz işleyen Türkiye göç politikasında, AB’ye uyum süreci altında daha kurumsal adımlar atılmaya başlamıştır (Güleç, 2015, s. 3).

AB müktesebatına uyumunun söz konusu olması nedeni ile Türkiye’nin göç politikasını tanımlamak, Türkiye-AB ilişkilerinden ayrı düşünülemez bir husustur. Türkiye’nin AB müktesebatına uyumunun yanında, göç politikalarındaki AB etkisini analiz edebilmek için AB’nin kendi göç politikalarındaki eksen kaymasını tanımlamak da önemlidir. Bu anlamda, Birlik ülkeleri arasında sınırların yok edildiği bir alanın tesis edilmesi ve dış sınırların kontrolünün daha büyük önem kazanması, göç politikalarının zamanla AB’de güvenlik eksenli bir yaklaşımla ele alınmasına neden olmuştur. AB dış sınırlarının yönetimi anlayışı, Birliğin iç güvenliğinin sağlanması yaklaşımı ile şekillendirilerek, göç politikalarında yerini bulmuştur. AB’nin bugün göç olgusuna daha güvenlik eksenli yaklaşması, Türkiye-AB ilişkilerindeki göç diyalogunu derinden etkilemektedir. Buna en temel örnek ise, AB’nin Türkiye ile iç savaştan kaçan Suriyeliler üzerinden oluşturduğu ve Türkiye ve AB’nin gündeminde önemli yer eden diyalogdur (Yüksel, 2014, s. 182).

AB aday ülkesi olmasının ardından imzalanan Katılım Ortaklığı Belgesi’nin öngördüğü AB müktesebatına uyum koşulu gereği, Türkiye’de yeniden tanımlanmaya başlanan ve AB’nin güvenlik eksenli yaklaşımı ile etkileşim içinde olan sistem, AB ile ilişkileri bağlamında Türkiye’de yeniden oluşturulan göç politikasını ifade etmektedir. Bu politikada, vize politikası, sınır yönetimi, düzensiz göçle mücadele, mülteci hareketlerine ilişkin düzenlemeler önemli bir yer tutmaktadır. AB’nin Türkiye’den mükteseba-

tına uyum beklediği temel konular arasındaki düzensiz göçle mücadele ve mülteci hareketlerine ilişkin politikalar, özellikle Türkiye-AB ilişkilerinde son dönem ele alındığında, AB'nin güvenlik eksenli yaklaşımı ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin göç politikasında son dönemde izlenen politikalar bütünü, AB'nin güvenlik eksenli yaklaşımından ayrı düşünülme- yen bir çerçeve çizmektedir.

TÜRKİYE GÖÇ POLİTİKASININ UNSURLARI

Bu çalışmada, Türkiye-AB ilişkileri kapsamında Türkiye göç politikası altı unsur üzerinden ele alınmaktadır. Bunlar, Türkiye ve AB arasındaki göç diyalogunun ve Türkiye göç politikasının temelinde yatmaktadır. Göç politikasının kapsamı oldukça geniş olmakla birlikte, çalışmanın amacı ile paralel bir şekilde Türkiye'nin göç politikasının AB müktesebatına uyumu konusunda hayati önem taşıyan unsurlar üzerinde durulmaktadır. Türkiye göç politikasının ana hatları üçüncü ülke vatandaşlarına uygulanan vize politikaları, ülkeye giriş-çıkışların kontrolünü ve sınır güvenliğini sağlamaya yönelik işletilen sınır yönetimi, yasal göçmen alımı, ülkede düzensiz göçle mücadele, mülteci hareketlerinin düzenlenmesi ve Türkiye'nin göç politikasında etkili olan AB'nin güvenlik eksenli yaklaşımı açısından değerlendirilmektedir.

Vize Politikası

Vize, bir devletin ülkesine seyahat edecek yabancının sınırdan giriş iznine ilişkin pasaportuna işlenen kaydı ifade etmektedir. Vize süreci, bir ülkenin dış temsilcilikleri ve sınır makamlarının işbirliği ile yürütülmektedir. Uluslararası hukuka göre, vize egemenlik hakkı ile ilişkilendirilmesi dolayısıyla onay prosedürüne tabidir. Türkiye dâhil tüm devletler, ülkelerine hangi yabancıların gireceğine dair politikaları belirlerken ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir ("Vize Nedir?", 2018). Türkiye'de vize politikasına ilişkin esaslar, 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun ikinci kısmına göre uygulanmaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 4-9). Vize rejimi, bir yabancının Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak kullandığı transit vize uygulaması, turist vizesi, üçüncü ülkede belirli veya sınırsız bir süre yaşamayı ya da çalışmayı öngören vizeleri kapsamaktadır.

Türkiye-AB arasındaki göç diyalogu kapsamında önemli bir unsur olan vize uygulamaları, AB üye devletlerinin Türk vatandaşlarına uyguladığı vize politikaları ve Türkiye'nin AB üye devletlerine uyguladığı vize politikaları çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Türkiye'nin AB'ye aday ülke olması nedeni ile AB vize politikalarına uyum sağlama koşulu bulunmaktadır. Aday ülkelerden Schengen mevzuatına uymaları beklenmektedir. AB mevzuatındaki vize politikalarına Türkiye'nin uyumuna ilişkin düzenlenmesi istenen konuların başında Türkiye'nin tüm AB üye devletlerine aynı politikayı uygulamaması hususu gelmektedir. Buna göre AB, Türkiye'nin bütüncül bir politika izlememesini ayrımcı bir muamele olarak nitelendirmektedir. Fakat burada göz ardı edilmemesi gereken noktalardan biri ise Türkiye'nin de AB'ye, Türk vatandaşlarının Schengen vize sürecinin, Türkiye'de AB vatandaşlarına vize verme sürecine kıyasla uzun olduğu eleştirisinde bulunmasıdır (Özsöz, 2013, s. 2).

Bu anlamda, AB'nin 2018 Türkiye İlerleme Raporu'nda Türkiye'den gerçekleştirmesini beklediği hususlar, Türkiye'nin vize yükümlülüklerinin AB'nin vize muafiyeti tanınan ülkeler ve vize uygulanan ülkeler listeleriyle uyumlu hale getirilmesi, sınırlarda vize ve e-vize verilmesi uygulamalarına son verilmesi, konsolosluklarda vize verilmesi hususunda bazı düzenlemelerin yapılması şeklindedir. Raporla, Türkiye'nin e-vize sisteminde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin de içinde olduğu 11 AB üyesi devlete ayrımcı uygulama yaptığı vurgulanmıştır (*Turkey 2018 Progress Report*, 2018, s. 48). Türkiye'ye, ulusal kimlik kartları ile giriş yapabilen AB üye devletleri Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İspanya, İsviçre, İtalya, Lüksemburg, Malta, Portekiz ve Yunanistan'dır ("Vize nedir?", 2018).

Türkiye-AB arasındaki vize serbestisi diyalogu ise üzerinde durulması gereken ve oldukça güncel olan bir başka konudur. AB, Türkiye ile vize serbestisi diyalogunu 16 Aralık 2013'te başlatmıştır. Bu diyalog, Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin Türkiye'yi vize istemediği ülkeler listesine alması üzerinden ilerlemektedir. Eğer Türkiye, vize serbestisi için öngörülen 72 kriteri yerine getirebilirse, Türk vatandaşlarına, iş gezisi, turistik veya ailevi ziyaret amacıyla Schengen Bölgesi'nde 180 günlük dönem içerisinde 90 günlük kısa süreli kalış için vizesiz seyahat öngörülmektedir (*Turkey's Progress on the Visa Liberalisation*, 2016, s. 1). Bu

anlamda, Komisyon son ilerleme raporunda, Türkiye'nin vize serbestisi diyalogu için övgüye değer bir ilerleme kaydettiğinden bahsetse de, 72 kriterden önem taşıyan 7'sini karşılayamadığı şeklinde bir söylem geliştirmiştir (Turkey 2018 Progress Report, 2018, s. 48).

Sınır Yönetimi

Sınır yönetimi, bir ülkenin egemenlik hakları ve bu doğrultuda sağlama çabalarıyla ilgili güvenlik ortamı ile yakından ilişkilidir. Sınır yönetiminin sağlanması için kapasite geliştirilmesi ve Türkiye'nin bu konuda AB göç politikaları ile paralel şekilde hareket etmesi, Türkiye-AB ilişkilerinde en önemli gündem maddelerinden biridir. Türkiye-AB arasındaki sınır yönetimi ilişkisi, AB'nin göç politikalarında güvenliğin nerede konumlandırıldığı ile yakından ilişkili bir husustur. Schengen Alanı ile birlikte dış sınırların kontrolünün ve güvenliğinin sağlanmasının öneminin artması, ayrıca 11 Eylül saldırıları ile terörizme karşı geliştirilen yeni sınır yönetimi mekanizması, Türkiye'yi AB için önemli bir ortak haline getirmiştir ("Turkey: Border Management", 2018).

Türkiye'nin konumu itibari ile siyasi anlamda istikrarsız bölgelere yakınlığı ve hem varış hem de geçiş ülkesi olması, göçün ve sınırların yönetimini daha da önemli kılmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye entegre sınır yönetimi anlayışı ile üç farklı işbirliği şekli tercih etmektedir. Bunlar, kurum içi işbirliği, kurumlar arası işbirliği ve uluslararası işbirliğidir. Türkiye ve AB arasında özellikle iç savaştan kaçan Suriyeliler bağlamında yoğun işbirliği yürütülmektedir. Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye arasında kurulan polis ve gümrük işbirliği buna örnek verilebilir (Polis ve Gümrük İşbirliği Ortak Temas Merkezi Kuruluşu ve İşleyişi Hakkında, 2015). Ayrıca, AB üyesi ülkelerin komşularıyla olan sınırlarının korunması ve güvenliğinin sağlanması amacıyla oluşturulan FRONTEX (AB Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı) bu işbirliği sürecinin en önemli araçlarından birini oluşturmaktadır. Suriyelilerin yerinden edilmişlik sorununun *göçmen krizi* adı altında ele alınması ile birlikte, Türkiye ve AB arasındaki sınır yönetimi işbirliği anlayışı daha derinleşen bir boyutta değerlendirilmeye başlamıştır.

Yasal Göç Politikası

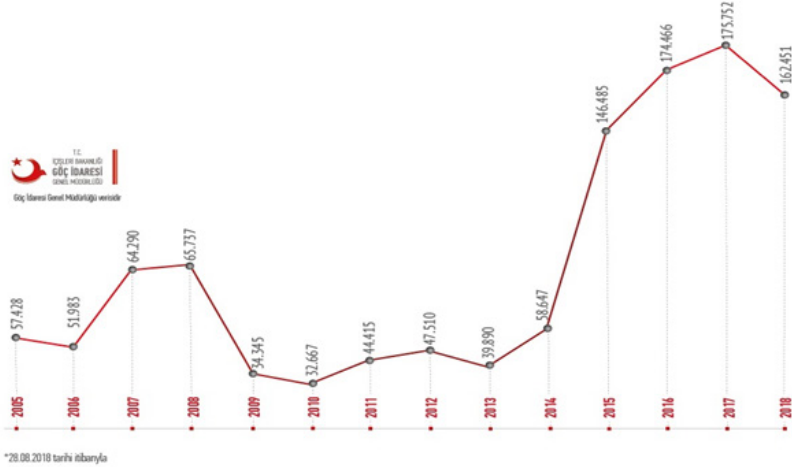
Yasal göç, kişilerin herhangi bir nedenle kendi ülkesinin dışına çıkararak başka bir ülkede yaşamak için gerçekleştirdikleri göç hareketlerini, gittikleri ülkenin yasalarına uygun şekilde yapmalarını ifade etmektedir. Yasal göç politikası, çalışma, eğitim, aile birleşimi yoluyla göçmen alımı ve bu göçmenlerin entegrasyonu konusunda yapılan düzenlemeleri kapsamaktadır. Türkiye'ye başka ülkelerden araştırma yapmak için gelen öğrenciler ve akademisyenler, çalışmak veya iş kurmak için gelen yabancılar, mesleki eğitim görmek için gelenler yasal göç düzenlemelerine tabidirler.

Türkiye Göç Raporu'na göre 2016 yılında Türkiye'de bulunan yabancıların %53'ünün (244.034 kişi) kısa dönem ikamet izni, %14'ünün (63.546 kişi) aile ikamet izni, %13'ünün (61.116 kişi) öğrenci ikamet izni, %12'sinin (56.591 kişi) çalışma izni ve %8'inin (35.930 kişi) diğer ikamet izinleri ile ülkede bulunduğu kaydedilmiştir (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017, s. 40). Türkiye ve AB arasında eğitim görmek veya araştırma yapmak için göç edenler, işgücü alımı anlaşmaları yoluyla Türkiye'den Avrupa'ya göç eden kişiler, iş kurmak için göç edenler, aile birleşimi nedeniyle göç eden kişiler yasal göç çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Düzensiz Göçle Mücadele

Kişinin veya kişilerin bulunduğu ülkeden ayrılarak, başka bir ülkeye yasadışı yollardan girmesi veya söz konusu ülkeye yasal yollardan girse de, o ülkede yasal süresi dolmasına rağmen yaşamaya devam etmesi, düzensiz göç kapsamında değerlendirilmektedir (Perruchoud ve Jillyanne, 2011, s. 54). Türkiye'nin Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlarda yıllardır süregelen siyasi istikrarsızlıklara komşu olması, kitlesel akınlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. 1980'lerde Türkiye'nin yalnızca göç veren bir ülke değil aynı zamanda göç alan bir ülke haline gelmesi ile birlikte, düzensiz göç de artış göstermiş ve Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele stratejileri geliştirmesi gerekmiştir.

*Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında
Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi*

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Düzensiz Göç”, Erişim Tarihi: 07.09.2018. Erişim Adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, Türkiye'de 2018 yılı Ağustos ayı itibarıyla yakalanan düzensiz göçmen sayısı 162.451'dir. 2005 yılından Ağustos 2018'e kadar yakalanan düzensiz göçmen sayısı ise 1.156.066'dır. Yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruklarına bakıldığında, en fazla Suriye uyruklu olanları sırasıyla Afgan, Pakistanlı ve Iraklı göçmenlerin takip ettiği görülmektedir (“Düzensiz Göç”, 2018). Artan düzensiz göçün etkisiyle, Türkiye'de hem ulusal anlamda hukuksal düzenlemeler yapılmış, hem de düzensiz göç ile mücadele konusunda uluslararası işbirlikleri geliştirilmiştir.

Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele için belirlediği strateji, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla koordinasyonun sağlanması, sınır güvenliğini arttırıcı tedbirlerin alınması, yasadışı yollarla yapılan işe alımların azaltılması, göçmenlerin statü edinmesi sürecine hız kazandırılması, göçmen kaçakçılığı gibi organize suçlarla mücadelenin arttırılması ve bu konuda yaptırımların uygulanması, kaynak ülkelerin göç verme nedenlerine yönelik araştırma yapılması ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması konusunda projelerin geliştirilmesi üzerinden şekillenmektedir (“Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi”, 2015).

Entegre sınır yönetimi diyaloguna oldukça önem veren AB'nin Türkiye'nin göç politikasının AB müktesebatı ile uyumlaştırılması hususun-

da üstünde durduğu temel meselelerden birisi, düzensiz göçle mücadele unsurudur. Bu anlamda 2000'lerle birlikte Türkiye, düzensiz göçle mücadele alanında daha kurumsal adımlar atmaya başlamıştır. Buna göre, 2000 yılında Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi ve Ek Protokoller Türkiye tarafından imzalanmış ve 2003 yılında yürürlüğe girmiştir.

Düzensiz göçün ülkeler üzerinde sosyal ve ekonomik anlamda bir yük oluşturması, devletleri bu göç türü ile mücadeleye iten temel nedenlerdendir. Bu anlamda, 2003 yılında yürürlüğe giren 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun ve bu kanunun uygulama yönetmeliği, kaçak göçmenlerin çalışmalarının ve düşük ücretle istihdam ettirilmelerinin önüne geçilmesi için atılan adımlardandır. Buna ek olarak, Türk Ceza Kanunu'nun 79. maddesinde göçmen kaçakçılığı suçu düzenlenerek, 2010 yılında 6008 sayılı kanunla suç teşebbüs aşamasında olsa da, tamamlanmış gibi ceza verileceği üzerinde durulmuştur. Buna göre, kaçakçılık suçunun önlenmesi için yaptırımların arttırılması yolu benimsenmiştir. Ayrıca, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun yürürlüğe girmesi, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmuş olması, düzensiz göçle mücadele hususunda bir diğer önemli gelişmedir. (Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi", 2015).

Türkiye-AB ilişkilerinde düzensiz göçü önlemek amacıyla Türkiye ile FRONTEX arasında 28 Mayıs 2012'de imzalanan mutabakat zaptı, sınır yönetimi ve güvenlik hususunda önemli bir çerçeve çizmektedir ("Frontex'le İşbirliği Mutabakat Zaptı", 2012). Türkiye-AB düzensiz göçle mücadele diyalogu açısından üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise, 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Geri Kabul Anlaşması ve aynı tarihte kabul edilen vize muafiyeti yol haritasıdır. Bu anlamda, 18 Mart 2016 tarihinde Brüksel'de düzenlenen Türkiye-AB Zirvesi sonucunda, Türkiye ve AB mutabakata vararak düzensiz göçmenlere ilişkin bir işbirliği süreci başlatmıştır (*EU-Turkey Statement: On Year On*, 2017, s. 1). Düzensiz göçmenler, Suriyelilerin Türkiye'ye geri alınması ve vize muafiyeti başlıkları açısından oldukça önemli olan bu mutabakat, çalışmanın ilerleyen bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Mülteci Hareketlerine İlişkin Politikalar

Türkiye’de mülteci hareketlerine ilişkin politikaların temeli, 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmeye taraf olmasına dayanmaktadır. Bu Sözleşme’ye koyduğu coğrafi kısıtlama nedeni ile Türkiye, Avrupa dışından gelerek sığınmak isteyenleri mülteci olarak tanımlamamakta ve benimsediği kendine özgü politikası nedeniyle uluslararası hukuk bağlamında eleştirilmektedir. Türkiye, mülteci statüsü kriterlerini taşıyan ancak Avrupa dışından gelen kişileri şartlı mülteci olarak tanımlamaktadır. Türkiye’de mülteci hareketlerine ilişkin temel düzenlemeler, 1934 tarihli 2510 Sayılı İskan Kanunu, sığınma olaylarına karşı ilk düzenleyici belge niteliğindeki 1994 İltica Yönetmeliği, 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu olarak sıralanabilir.

Mülteci hareketleri konusunda Türkiye’nin AB müktesebatına uyumu üzerinde durulan temel meselelerden biri, Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’ne coğrafi kısıtlama ile taraf olması hususudur. Buna göre AB, Türkiye’yi eleştirmekte ve Türkiye’nin söz konusu kısıtlamayı kaldırması gerektiğini yayınladığı ilerleme raporlarında dile getirmektedir. Ayrıca AB, Suriye’deki istikrarsızlığın meydana getirdiği kitlesel göçün kontrolünde Türkiye ile işbirliği içindedir. Buna göre, mültecilerin, barınma, sağlık, eğitim, çalışma durumlarına ilişkin hem uluslararası işbirliği hem de ulusal düzenlemeler yoluyla iyileştirmeler yapılmaktadır.

Türkiye’ye yönelen zorunlu göçlerin kontrolü konusu uluslararası çıkarların ve devletlerin ulusal çıkarlarının toplandığı bir alanı temsil eder hale gelmiştir. Bu doğrultuda Türkiye- AB ilişkilerinin temel belirleyicilerinden biri, Türkiye’deki geçici koruma statüsü altındaki Suriyeliler ile ilgili yürütülen ortak diyalogdur. Bu diyalogun en önemli çıktıları, Türkiye-AB mutabakatı, geri kabul anlaşması ve vize serbestisi için bir yol haritasının öngörülmesidir. Bu diyalog ise ilişkilerin farklı bir boyutta değerlendirilmesine neden olmaktadır.

Avrupa Birliği’nin Güvenlik Eksenli Yaklaşımı

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu’nun (AKÇT) kuruluşundan bu yana, uluslararası göç hareketlerinin gerekçelerinin çeşitlenmesinin de etkisiyle göç konusuna yaklaşım, büyük değişime uğramıştır. Avrupa’nın İkinci Dünya

Savaş sonrası yeniden yapılanması sürecinde önemli bir rol üstlenen uluslararası göçmenler, bugün AB için bir tehdit ve güvenlik unsuru mudur? Bu soruyu yanıtlamak, çalışmada özellikle AB'nin Türkiye ile işbirliği zeminini gerektiren göç diyalogunu ve Türkiye'de buna paralel olarak gelişen politikaları analiz etmek için oldukça önemlidir.

Soğuk Savaş'ın bitişi, göç dalgalarının çatışmalara ve siyasi istikrarsızlıklara bağlı değişen yapısı, güvenlik kavramının yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. Göçün artık güvenlik tehdidi içinde görülmesi, kitlesel olabilen yapısı, ülkelerin kapasitelerini zorlayıcı olabilmesi ile ilişkilendirilmiştir (Mandacı ve Özerim, 2013, s. 107). Bu doğrultuda, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönem ve bu dönemde uluslararası göç dalgalarının çeşitlilik kazanması da AB göç politikalarının evriminde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

AB göç politikalarının uluslararası düzeyde ele alınması anlamında itici bir güç olarak değerlendirebileceğimiz Schengen Anlaşması, Avrupa vatandaşlarının herhangi bir sınır kontrolüne tabi tutulmadan dolaşabileceği bir alan yaratacak adımı atarken, dış sınırların kontrolü hususunda AB düzeyinde bir mekanizma ihtiyacı doğurmuştur. İlerleyen süreçte, Maastricht Antlaşması'nın üçüncü sütunu, yani adalet ve içişleri alanında işbirliği altında göç ve iltica konusu ele alınarak, hükümetler arası işbirliği öngörülürken, bu konu Amsterdam Antlaşması'nda uluslararası bir yapıya taşınmıştır (*Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile*, 2012, s. 13). AB'de hükümetlerarası işbirliği yöntemi ile işletilen göç ve iltica politikalarının yapılandırılma süreci, AB'nin göçü yeni konumlandırış şekli güvenlik ekseninin de etkisiyle uluslararası bir endişe unsuru olmuştur. Amsterdam Antlaşması ile başlayan süreçle birlikte, AB'de hem iç sınırların kontrolü hem de dış sınırların kontrolü, gündemin en üst sırasında olan meselelerden biri haline almıştır. Entegre sınır yönetimi anlayışı ile AB üyesi olmayan devletlerle de işbirliği yapmak önemli bir hal almıştır (Sert, 2013, s. 173).

2000'li yıllarda ise Avrupa ülkelerinin parlamentolarında göçmen karşıtı söyleme sahip partilerin güç kazanmaya başlaması, göçün güvenliği tehdit eden bir unsur olarak gösterilmesinde önemli rol oynamıştır (Mandacı ve Özerim, 2013, s. 106). Buna göre, AB'deki popülist radikal

sağ partilerin söylem şekillendirme sürecinde göç ve göçmen konuları ana gündem maddelerinden biri haline gelmiş ve aşırı sağın taban kazanmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Özellikle 2008 krizinin etkisi ile Avrupa bütünleşmesine şüphe ile bakanların söylemleri daha da geniş bir tabana yayılmış ve bu süreçte, göçmenlerin ekonomik ve sosyal anlamda yük oluşturduğuna dair tezler sunulmuştur (Pirro ve Kessel, 2017, s. 405).

Kısaca özetlediğimiz AB göç politikalarında benimsenen güvenlik yaklaşımı anlamında Suriye Krizi önemli bir belirleyici olmuştur. Bu noktada, hem Türkiye'nin aday ülke statüsü kazanması ile başlayan süreç ile birlikte hem de Suriye krizinden sonraki süreçte, AB-Türkiye arasındaki diyalogda AB'nin göçü bir tehdit unsuru olarak görüp görmediği tartışmaları önemli bir yer etmiştir. Dolayısı ile Türkiye'nin AB mevzuatına uyumu konusunun temel belirleyicilerinden biri AB'nin göçü güvenlik anlayışının neresinde konumlandığı ile de ilişkilidir. Bu durum ise, Türkiye'nin özellikle 2000'lerden sonra göç politikalarında yeni bir yapılanmaya gidişini etkileyen unsurlardandır. AB, Türkiye ile ilişkilerinde göç diyalogunu üst seviyede tutmakta ve entegre sınır yönetimi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu diyalog ise, Suriyelilerin Türkiye'ye kitlesel göçü ile daha da üst seviyeye taşınmıştır. AB'nin göçü kontrol etme yaklaşımı, Suriyeli yerinden edilmiş kişiler açısından değerlendirildiğinde, güvenlik eksenli bir yaklaşımdan ayrı düşünülememektedir. Bu tutum ise, Türkiye göç politikasının seyrini özellikle son dönemde şekillendiren temel unsurlardandır.

TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKASININ GELİŞİMİ

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana farklı dönemlerde, çeşitli uluslararası göç hareketlerine şahit olmuştur. Bu noktada, Türkiye'nin jeopolitik konumu, transit ülke, hedef ülke ve kaynak ülke olması dolayısı ile farklı dönemlerde farklı şekillerde ele alınmaktadır. Özellikle Doğu'dan Batı'ya yönelen göç hareketleri açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Avrupa'ya geçiş güzergâhı olması, bulunduğu coğrafyanın stratejik önemini nitelemektedir (İçduygu, 2015, s. 3).

Bir diğer önemli konu ise, Türkiye'nin istikrarsız ve çatışmaların hâkim olduğu bölgelere yakınlığıdır. İstikrarsız bölgelerden ayrılarak Türki-

ye'yi hem hedef ülke hem de transit ülke olarak seçen yerinden edilmiş kişiler, Türkiye-uluslararası göç ilişkisinde önemli bir konumdadır. Özellikle Suriye, Irak ve Afganistan'daki siyasi istikrarsızlık ortamı nedeni ile yaşadığı coğrafyadan ayrılmak durumunda kalan kişiler, Türkiye'deki mülteci nüfusu ve Avrupa'ya ulaşmaya çalışan düzensiz göçmenler ve iltica başvurusu yapanlar açısından değerlendirildiğinde çok önemli bir örnektir. Bu anlamda çalışmanın izleyen bölümünde, karşılaştığı göç dalgaları ve AB ile geliştirdiği göç diyalogu çerçevesinde Türkiye'nin göç politikasının gelişimi analiz edilmektedir. Bu gelişim süreci, 1923-2000 dönemi, 2000'den günümüze olmak üzere iki ana başlık altında aktarılmaktadır.

1923-2000 Dönemi: Türkiye Göç Politikasının Sınırlı Kaldığı Dönem

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte Türk, Müslüman ve Türk kültüründen olanların Türkiye'ye, gayrimüslimlerin Türkiye dışına göçünün sağlanması yolu ile ulus devlet inşası politikası izlenmiştir (İçduygu ve Aksel, 2013, s. 171). Bunun nedeni ise, 1920'li yıllarda Türkiye'de göç olgusunun sınırlı bir çerçevede değerlendirilmesi ve milli kimlik inşasına paralel bir şekilde anlam kazanması ile ilişkilidir (De Bel-Air, 2016, s. 1). Bu politikaya örnek olarak Balkanlardan Türk ve Müslüman nüfusun Türkiye'ye göçü ve özellikle Ermeni ve Rumların Türkiye dışına göçünün gerçekleştirilmesi gösterilebilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında göç olgusu, Türkiye'de nüfusun arttırılması yönünde de büyük önem atfetmekteydi (Demirhan ve Aslan, 2015, s. 37). Bu dönemde izlenen politikanın temelinde yatan unsur, Türkiye'den göç edenlerin kontrolünden ziyade, Türkiye'ye yönelen göçün kontrolüne dayanmaktadır.

Ulus devlet inşası sürecine hizmet eden temel hukuki düzenleme, 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanunu olarak kabul edilmektedir. Bu kanun, Türk soyu ve kültürüne yakın olanların sığınmacı ve mülteci olarak kabulünü kolaylaştırmış, olmayanların ise ülkeye girişini sınırlandıran uygulamalar öngörmüştür (İçduygu ve Aksel, 2013, s. 171). Kanun, 2006 yılında yenilenerek, 5543 sayılı İskân Kanunu olarak anılmaya başlanmıştır. Bu kanunun amacı; "göçmenlerin, göçebelerin, yerleri kamulaştırılanlar ile millî güvenlik nedeniyle yapılacak iskân çalışmalarını, köyler-

de fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas şartları ve alınacak tedbirleri, iskân edilenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemek” şeklinde ifade edilmiştir (İskan Kanunu, 2006).

Dolayısı ile bu dönemde göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olan, yerleşmek amacı ile tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelen kişi olarak kabul edilmektedir. Bu uygulama, Türkiye Cumhuriyeti ulus devleti inşasında Türk kimliğine ve ulus devlet yaratma politikalarına ağırlık vermesi yönünden dikkat çekicidir. Ayrıca söz konusu uygulama serbest göçmen, iskânlı göçmen, toplu göçmen ve münferit göçmen şeklinde yaptığı tanımlamalarla, günümüz koşullarındaki göç olgusunu tanımlamakta sınırlı kalmaktadır.

İçduygu ve Aksel, 1950-1980 dönemini Türkiye'de ulus-devlet inşasının yerel boyutta da yerleştiği dönem olarak ifade etmektedir (2013, s. 172). Bu dönem, Türkiye'nin sanayileşme sürecine paralel olarak kırdan kente göçlerin başladığı dönemdir. Aynı zamanda Müslüman olmayan kişilerin Türkiye dışına göçünün ve özellikle Bulgaristan ve Yugoslavya'dan Türk kökenlilerin Türkiye'ye göçünün söz konusu olduğu bir dönemdir (Demirhan ve Aslan, 2015, s. 38). Tüm bunlara ek olarak, hem Türk kökenlilerin 1960'larda Avrupa'da çalışmak amacıyla yoğun bir şekilde göç ettiği hem de 1980'lerde Türkiye'nin komşusu olan devletlerde meydana gelen iç karışıklıklar, rejim değişiklikleri ve istikrarsızlık gibi nedenlerle Türk ve Müslüman olmayanlardan da Türkiye'ye göçün gerçekleştiği dönem olarak ifade edilebilir.

Özellikle, 1960-1970 yılları arasında Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine işgücü ihtiyacını karşılamak üzere birçok Türk vatandaşı göç etmiştir (İçduygu, 2015, s. 3). Türkiye'nin kaynak ülke, Avrupa ülkelerinin hedef ülke olduğu bu emek göçü hareketi nedeni ile Türkiye ile belirli Avrupa ülkeleri arasında işgücü alım anlaşması imzalanmıştır. 30 Ekim 1961 tarihinde Almanya ve Türkiye arasında imzalanan işgücü alım anlaşmasını, ilerleyen yıllarda Türkiye'nin Avusturya, Hollanda, Belçika, Fransa, İsveç ve Avustralya gibi ülkelerle imzaladığı işgücü alım anlaşmaları takip etmiştir (Toktaş, 2012, s. 5). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik anlamda yeniden yapılanmaya ihtiyacı olan Almanya, ilk grup misafir işçi dalgasına ev sahipliği yapmış ve bunun sonrasında Avrupa'ya yeni misafir

işçilerin göç dalgaları meydana gelmiştir.

Böylece tarihinde ilk defa Türkiye, Avrupa'daki sanayileşmiş ülkelerin işgücü ihtiyacını karşılamak üzere Türk vatandaşlarının kitlesel göçüne şahitlik etmiştir (İçduygu ve Aksel, 2013, s. 172). Türkiye'nin resmi kayıtlarına göre, toplamda yaklaşık olarak 800.000 kişi Avrupa'ya işgücü ihtiyacını karşılamak için göç etmiştir. Bunlardan 649.000 kişi (%81) Almanya'ya, 56.000'i (%7) Fransa'ya, 37.000'i (%5) Avusturya'ya ve 25.000'i (%3) Hollanda'ya gitmiştir (İçduygu ve Aksel, 2013, s. 173-174).

1980'lerle birlikte komşu ülkelerde ortaya çıkan ekonomik, siyasi anlamdaki sorunlar ve güvenlik sorunları buralarda yaşayan insanların Türkiye'yi hedef ülke veya geçiş ülkesi olarak tercih etmelerine neden olmuştur. Özellikle, Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi, İran'daki rejim değişikliği, Ortadoğu'da meydana gelen çatışma ortamı ve istikrarsızlık, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde komünist rejimlerin çöküşünün etkisi ile Türkiye hedef ülke haline gelmiştir. 1980'den sonra, Türkiye ve uluslararası göç arasındaki ilişki anlamında İran, Irak ve Afganistan'daki karmaşa ortamından kaçan kişilerin güvenlik endişeleri doğrultusunda Türkiye'ye sığınma başvurusu yapmaları, Doğu Avrupa'da komünist rejimlerin çöküşü ile birlikte kişilerin geçici iş aramak için Türkiye'ye göç etmesi, dönemin önemli olaylarıdır. 1980'lerin başında Türkiye'deki siyasi durum açısından bir değerlendirme yapmak da önemlidir. Buna göre, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetimi ele geçirdiği, çeşitli siyasi grupların baskılandığı bu dönem, farklı ideolojilere sahip insanların Türkiye'den Avrupa'ya göçüne de neden olmuştur.

1950-1980 döneminde, Türkiye uluslararası hukuk kuralları ışığında göç politikasında bazı düzenlemeler yapmıştır. Bu anlamda, Türkiye'nin öncelikli olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası mülteci sorunlarına çözüm bulmak amacıyla hazırlanan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olması önemli bir gelişmedir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci:

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından, haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da

*Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında
Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi*

söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi olarak ifade edilmiştir (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 2010, s. 14).

Sözleşme, 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar veya 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar için bu mülteci tanımının geçerliliğinden bahsetmiştir (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 2010, s. 15). Dolayısı ile sözleşme hem zaman hem de coğrafya anlamında mülteci tanımına ilişkin bir kısıtlama tartışmasını gündeme getirmiştir.

Sonrasında, Dünya'daki mülteci hareketlerinin ivme kazanması ve Avrupa dışındaki bölgeler için de bu konunun büyük sorun haline gelmesi, 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Protokolün hazırlanmasına sebep olmuştur (Parlak ve Şahin, 2015, s. 69). Türkiye ise, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne hem zaman hem de coğrafi olarak kısıtlama koymuş, yalnızca Avrupa'da 1951'den önceki olaylarda zarar görenleri mülteci olarak kabul edeceğini dile getirmiştir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s. 158). Bu kısıtlama, Türkiye'deki mültecilere ve sığınmacılara yönelik tanımlamanın temelini oluşturmaktadır. 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Protokolde ise, Türkiye zamana ilişkin kısıtlamayı kaldırmış, fakat coğrafi kısıtlama için aynı durum söz konusu olmamıştır (Güleç, 2015, s. 92). Bu kısıtlama, Türkiye göç politikasının en önemli unsurlarından biri olarak yerini korumaktadır. Türkiye, Avrupa dışından gelerek sığınmak isteyenleri mülteci olarak tanımlamamakta ve bu konuda kendine özgü bir politika yürütmektedir. Bu durum ise, uluslararası hukuk normları açısından eleştirilmektedir.

1980'li yıllarda Türkiye'nin yeni göç türleri ile karşılaşması ve 1990'larda küreselleşmenin etkisiyle ülkelerarası geçişlerin eskiye oranla daha kolay hale gelmesi ve artış göstermesi, Türkiye'ye yönelen göçün yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımını coğrafi kısıtlama koyarak esas alan sistem, Türkiye'ye yönelen yeni göç türlerinin yönetiminde yetersiz kalmıştır (Demirhan ve Aslan, 2015, s. 40). Bu doğrultuda, 1994 yılında İltica Yönetmeliği çıkarılmıştır. 1994 Yönetmeliği, Türkiye'de göç yönetimi için atılan en

önemli adımlardan biridir. Bu yönetmeliğe göre Türkiye, Avrupa dışındaki dünyanın diğer bölgelerinden gelen ve 1967 protokolündeki mülteci tanımına uyan ve sığınma arayan kişilere, başka bir ülke onları mülteci olarak kabul edinceye kadar makul bir süre Türkiye’de ikamet etmelerine yönelik geçici sığınma hakkı vermiştir (*İltica ve Göç Mevzuatı*, 2005, s. 14). Dolayısı ile Türkiye bu yönetmelik ile Avrupa dışından gelen ve sığınma arayan kişilere yönelik coğrafi kısıtlama uygulamasını sürdürmüş ve yalnızca geçici süre ile sığınma hakkını gündemine almıştır.

2000’den Günümüze: Türkiye Göç Politikasında Daha Kurumsal Bir Yaklaşım

2000’ler ise Türkiye’nin hedefülke olması açısından farklı göç hareketlerine tanıklık etmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş’ın bitişi ve Dünya’da yeni çok kutuplu sistemin etkisiyle Türkiye, düzensiz göçmen işçiler, Türkiye’yi geçiş ülkesi olarak kullanan göçmenler, yerinden edilmiş kişiler ve yasal göçmenler ile aynı anda karşı karşıya kalmıştır. Özellikle yerinden edilmiş kişilerin 2000’lerden günümüze olan kitlesel göçü, Türkiye’nin daha önce yaşamadığı deneyimler edinmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda, göçün yönetimi, Türkiye için 2000’lerde farklı bir nitelik kazanmıştır. Ayrıca, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin 2002 yılında iktidara geldikten sonra AB ile diplomatik ilişkilerin kapsamını genişletip, derinleştirme girişimleri de Türkiye’de göç yönetimine yeni bir bakış getirmiştir (De Bel-Air, 2016, s. 1-2).

1999 yılında AB aday ülkesi ilan edilen Türkiye için 2001 yılında Komisyon tarafından Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmıştır. Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanan Katılım Ortaklığı Belgesi, ilkeler, öncelikler ve koşullara ilişkin bir çerçeve çizmektedir (2001/235/EC: *Council Decision*, 2001). Buna göre, AB’nin kısa vadede Türkiye’den göç konusuna ilişkin bekledikleri; düzensiz göçle mücadelenin güçlendirilerek AB Komisyonu ile bir geri kabul anlaşmasının müzakere edilmesi olarak ifade edilmiştir. Orta vadede ise düzensiz göçü önlemek için, AB müktesebatının ve uygulamalarının kabul edilerek yürürlüğe konması, sığınma alanına uyumun sağlanması, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması, sığınma

başvuruları ve değerlendirilmesine ilişkin sistemin güçlendirilmesi, sığınmacı ve mültecilere konaklama birimlerinin ve insani desteğin sağlanması beklenmiştir (*İltica ve Göç Mevzuatı*, 2005, s. 6).

Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Türkiye'deki idari ve adli kapasitede, yasal yollarla yapılmayan göç, insan ve uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi, etkin sınır kontrolünün sağlanması hususunda bir iyileştirmenin yapılması ve bakanlıklar arasında eşgüdüm sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yasal yollarla yapılmayan göçün önlenmesi için, göç (kabul, geri kabul ve sınır dışı etme) konusundaki AB Mevzuatı ve uygulamalarının benimsenmesi ve uygulanması yükümlülüğü belirtilmiştir. Bu belgede, altı çizilen ve Türkiye göç politikasında mülteciler ve sığınmacılar için önemli bir zemin oluşturan, Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama getirmesi hususudur. Belgede, coğrafi kısıtlamanın kaldırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur (2001/235/EC: *Council Decision*, 2001). Türkiye'de söz konusu döneme kadar işletilen göç ve iltica politikaları sınırlı düzeyde kalmakla birlikte, Türkiye-AB arasında göç konusunda kurulacak olan diyalog hakkındaki temel hedefleri belirleyen bu belge, Türkiye göç politikasının kurumsallaşması yolunda ilk adımı atmıştır.

Türkiye, AB'nin adalet ve içişleri alanındaki mevzuatına uyum sağlanması açısından özel bir görev gücü oluşturmuştur. Bu görev gücü, Türkiye sınır kontrolü, göç ve ilticadan sorumlu olan farklı devlet birimlerinin bir araya gelmesi ile 18.06.2002 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Söz konusu çalışmaların en önemli çıktıları ise, Nisan 2003 tarihli Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi, Ekim 2003 tarihli İltica Strateji Belgesi ve Göç Strateji Belgesidir (*İltica ve Göç Mevzuatı*, 2005, s. 7). Strateji belgeleri, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum çalışmaları ile alakalı temel ilkelerin, stratejinin ve önceliklerin bir bütün olarak görülmesi açısından oldukça önemlidir. Bu belgeler yoluyla, Katılım Ortaklığı Belgesi ile göç ve iltica alanına ilişkin Türkiye'den beklenenleri gerçekleştirmek amaçlanmıştır. 25 Mart 2005 tarihinde ise İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı kabul edilmiştir (*İltica ve Göç Mevzuatı*, 2005, s. 6). Ulusal Eylem Planı, Türkiye'nin iltica ve göç politikalarının AB müktesebatı ile uyumu hususunda yürürlüğe konması gereken yasal

düzenlemeler, idari yapılanma faaliyetleri ve bu konuda alınması gereken tedbirler yönünde yol haritası oluşturmuştur.

1994 Yönetmeliği'nden sonra Türkiye'deki ikinci temel düzenleme olarak kabul edilen İçişleri Bakanlığı'nın 22.06.2006 tarihli, B.05.1.EGM.0.13.03.02/16147 sayılı Uygulama Talimatı (genelge no 57) ile sığınma usulleri mülteci ve sığınmacı haklarına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir (Güleç, 2015, s. 94). Genelgenin girişinde Amsterdam Antlaşması ve sonrasında AB'nin gelişen göç mevzuatına ve Türkiye'nin AB'nin göç müktesebatına uyum çalışmalarına atıf yapılmaktadır.

2008 yılında Türkiye'nin üyelik müzakerelerinde Göç ve İltica Ulusal Eylem Planı yenilenmiş ve AB müktesebatına uyumlu bir iltica sisteminin kurulması ve düzensiz göçle mücadele konusunda uluslararası standartlara uyum vurgusu ve bu konuda kapasitenin artırılması gerektiği konuları ele alınmıştır. Bu hedeflere ulaşılması ile ilgili yasal altyapının oluşturulması hazırlıklarını koordine etmek için İçişleri Bakanlığı 2008 yılında İltica ve Göç Bürosu ve Entegre Sınır Yönetimi Bürosu'nu kurmuştur (Kara ve Dönmez, 2015, s. 11). Ayrıca Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu oluşturularak, yasadışı yollarla yapılan göçe ilişkin alınacak tedbirlerin ve bu konudaki kurumsal işbirliği ve koordinasyonun artırılması yönünde adımlar atılmıştır (*Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile*, 2012, s. 21). Buna ilişkin Türk Ceza Kanunu'nun 79. maddesinde 2010 yılında değişiklik yapılmış ve insan kaçakçılarında verilen cezaların caydırıcılığının sağlanması yönünde bir adım atılarak, AB'nin Türkiye ile diyalogunda oldukça önem verdiği düzensiz göç hususunda önemli bir ilerleme sağlanmıştır.

Arap Baharı'nın etkileri ve bölgesel istikrarsızlıklarla göç hareketlerinin ivme kazanması, Türkiye'nin kendi gerçeklerini dikkate alarak çalışmalar yapmasına neden olmuştur. Söz konusu bu çalışmalar sayesinde 30.03.2012 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konan Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge ortaya çıkmıştır ("Türkiye'de Geçici Koruma", 2015).

2013 yılında çıkarılan ve Türkiye göç politikasında daha bütüncül bir çerçeve çizen 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, göç ve iltica kapsamında kurumsal bir yapının oluşturulması yolunda temel ve kapsamlı düzenlemelerden biri olarak kabul görmektedir. AB Komisyonu 2014'te yayınladığı ilerleme raporunda, Türkiye'nin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu kabul etmesiyle şekillendirdiği göç ve iltica sistemi ile AB standartları ve uluslararası standartlara uyum doğrultusunda yasal ve kurumsal bir çerçeve oluşturduğunu ve bu alanda çok önemli bir ilerleme sağladığını belirtmiştir (*Turkey 2014 Progress Report*, 2015, s. 18).

Bu kanunun çıkarılma amacı, Türkiye'ye girişlerin, Türkiye'de kalışların ve Türkiye'den çıkışların kontrol edilmesi, koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş görev, yetki ve sorumluluklarının düzenlenmesi olarak ifade edilmiştir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 1). Bu kanun, uluslararası koruma başlığı altında kitle-sel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil bir şekilde sağlanacak geçici korumayı hükme bağlamakta ve Türkiye'ye sığınan Suriyelileri de kapsamaktadır.

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ DİYALOĞUNDA SURIYELİ YERİNDEN EDİLMİŞ KİŞİLER

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş nedeni ile hem Türkiye'ye hem de Türkiye'den AB'ye göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin durumu, bugün Türkiye-AB ilişkilerindeki göç diyalogunu belirleyen en önemli unsurlardan biri haline gelmiştir. Özellikle Ege Denizi üzerinden can güvenliklerini hiçe sayarak, daha iyi bir yaşam sürmek adına Avrupa'ya ulaşmaya çalışan Suriyeliler, mali ve sosyal anlamda sorunlar yaşayan AB için önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Bu durum ise, Türkiye ve AB göç diyaloguna yeni bir boyut kazandırmıştır. Çalışmanın izleyen bölümünde, Suriyelilerin Türkiye-AB göç diyalogunda nerede konumlandırıldığı, Türkiye'de bu kişilerin hangi statüye tabi tutulduğu ve Suriyeliler üzerinden geliştirilen Türkiye-AB diyalogu ile hangi sonuçların elde edildiği konuları üzerinde durulmaktadır.

Suriye Krizi'nin Belirleyici Rolü

Arap Baharı'nın bir uzantısı olan ve Suriye'de 2011 yılında patlak veren iç savaşın doğurduğu istikrarsız ortam, Suriyelilerin daha güvenli ve istikrarlı bölgelere göçünü zorunlu kılmıştır. Suriyeliler, kendi topraklarından ve rejiminden kaçarak bölgedeki ülkelere sığınmıştır. Bu ülkelerden biri olan Türkiye, hiç karşılaşmadığı türden bir göç akınına sınırlarını açmıştır. BM'nin 10 Eylül 2018 itibariyle güncellenen verilerine göre ve kabul ettiği “mülteci”² tanımı dâhilinde, Türkiye’de yaşayan 3,9 milyon kadar “mülteci”, 3,5 milyon kadarını Suriyeliler oluşturmaktadır (“Syria Regional Refugee Response”, 2018). Bununla birlikte, Türkiye’de bulunan “mültecilerin” yaklaşık %90’ından fazlası kamp dışı alanlarda yaşamaktayken, %70’i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır (2017 Fact Sheet: Turkey, 2018).

Ülkemizdeki Suriyeliler, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanuna göre *geçici koruma* statüsü altındadır. Bu toplu statüye göre, “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabileceği” ifade edilmektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 41). Kanunda, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki mülteci tanımına ilişkin coğrafi kısıtlama muhafaza edilmiştir. 6458 Sayılı Kanun ile sığınmacı kavramının yerini şartlı mülteci almıştır. Ayrıca bu kanun, uluslararası hukuk normları açısından oldukça önemli olan geri göndermeme ilkesini hüküm altına almıştır. 6458 Sayılı Kanuna göre şartlı mülteci:

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.

2 Birleşmiş Milletlerin veya AB'nin kabul ettiği mülteci tanımını ifade ederken, Türkiye'nin kabul ettiği mülteci tanımından ayrı tutmak niyeti ile “mülteci” ibaresi kullanılmıştır.

şeklinde ifade edilmektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 27).

Dolayısı ile Suriye Krizi'nden kaçarak ülkemize sığınan Suriyeliler, geçici koruma statüsü altında değerlendirilmektedir. Geçici koruma statüsü ile acil ve geçici olarak kitle halinde göç eden Suriyelilere bir koruma sağlanmaktadır (Kula, 2015, s. 49-50).

Türkiye'deki Suriyeliler, yalnızca Türkiye'nin endişesi haline gelen bir konu olmamakla birlikte, AB'nin geleceği ve politikaları açısından da oldukça büyük öneme ve etkiye sahip bir endişe konusudur. AB'de ortak ve uluslararası düzeyde iltica ve göç politika yapımının ne kadar elzem olduğunun somut kanıtı olan ve *göçmen krizi* adı altında değerlendirilen Suriyelilerin durumu, AB'nin sınır yönetimi politikasındaki hedefleri doğrultusunda yönetilmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda, AB'nin Türkiye ile göç ve iltica üzerine olan diyalogu yeni bir boyut kazanmıştır. AB 2015'in bahar aylarından itibaren, savaştan kaçarak Akdeniz ve Ege Denizi üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışanların akınına uğramıştır. Sadece 2015 yılında, 885.000 sığınma arayan kişi Yunanistan sınırından AB'ye geçiş yapmaya çalışmıştır (*EU-Turkey Statement: On Year On*, 2017, s. 1).

Dış sınır güvenliğine verilen önem, Schengen'le birlikte AB temel politikalarından biri halini alırken, Suriyelilerin AB için bir kriz haline dönüşmesi, dış sınır güvenliği konusunda Türkiye ile işbirliğini zorunlu kılmıştır (Haferlach ve Kurban, 2017, s. 85). Bu anlamda, geri kabul anlaşması, Türkiye-AB mutabakatı ve vize serbestisi meseleleri, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir boyut yaratarak, AB'ye sığınmak isteyen Suriyelilerin kaderini tayin eden unsurlar olmuştur.

Geri Kabul Anlaşması ve Türkiye-AB Mutabakatı

16 Aralık 2013'te Türkiye ve AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması, yasadışı yollarla Türkiye üzerinden AB'ye giriş yapan ve AB üzerinden Türkiye'ye giriş yapan göçmenlerin iadesini öngörmektedir. Geri Kabul Anlaşması ile Türk vatandaşlarının AB'ye vizesiz seyahati hususunda görüşmeler başlamıştır. O dönem başlayan görüşmelerden bugün Türkiye'nin isteği doğrultusunda bir sonuç alınamamıştır (*First Meeting Of The EU-Turkey Visa Liberalization Dialogue*, 2013, s. 1). AB, vizesiz

seyahatin öngörülebilmesi için Türkiye'nin karşılaması gereken kriterlerin henüz tamamlanmadığını dile getirerek, bu diyalogu koşulluluk ilkesince yürütmektedir. Söz konusu diyalogda özellikle AB'nin Türkiye'nin terörle mücadele yasalarını değiştirmesini istemesi önemli gündem maddelerindedir.

Vize serbestisi için 2013 yılında öngörülen yol haritasına göre, Geri Kabul Anlaşması'nın uygulanması, Türkiye ve AB ülkeleri arasında adalet ve içişlerinde işbirliğinin gerektirdiklerinin eyleme dökülmesi, vize serbestisinin sağlanması için Türkiye'nin gerekli reformları yapması hususları üzerinde durulmuştur (*First Meeting Of The EU-Turkey Visa Liberalization Dialogue*, 2013, s. 3). Anlaşma'nın üç yıl sonra uygulanmaya başlaması kararlaştırılmış ve bu üç yıl geçiş süresi olarak belirlenmiştir. Fakat Türkiye ile ikili geri kabul anlaşması veya benzer düzenlemeleri olan ülkelerin vatandaşları ve vatansız kişilerin iadelerinde, bu üç yıllık geçiş süresinin beklenmeyeceği, Anlaşma'nın yürürlüğe girdiği tarih ile birlikte iadelerinin gerçekleştirileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, tarafların birbirlerinin ülkesinde düzensiz göçmen olarak bulunan vatandaşlarının, yine Anlaşma'nın yürürlüğe girmesi ile iadesinin gerçekleştirileceği de eklenmiştir. AB'nin Türkiye ile imzaladığı Geri Kabul Anlaşması'nın dayandığı temel nokta, yasadışı yollarla yapılan göçle mücadele edilmesinin AB sınır güvenliği politikası çerçevesinde şekillenmesi olarak tanımlanabilir.

29 Kasım 2015 tarihinde yapılan Türkiye-AB Zirvesi'nde geri kabul sürecinin hızlandırılmasına yönelik karar alınmıştır. Bu Zirve'de, AB ve Türkiye'deki kapasitenin "mültecilere" destek anlamında güçlendirilmesi, Türkiye'de geçici koruma statüsüne tabi olan Suriyelilerin ve AB'ye yasadışı yollarla yapılan göç akınının önlenmesi yönünde işbirliğinin güçlendirilmesi adına Ortak Eylem Planı'nı harekete geçirmiştir (*EU-Turkey Joint Action Plan*, 2018). Eylem Planı'na göre AB'nin yerine getirmesi gereken yükümlülükler, Türkiye'de geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilere insani yardım sağlanması, bu konuda yasal ve idari kapasitenin desteklenmesi, mültecilerin sosyal ve ekonomik anlamda finanse edilmesi, özellikle eğitimlerinin sağlanması konusunda destek verilmesi ve Türkiye'de mültecilere ev sahipliği yapan bölgelerde altyapı

hizmetlerinin geliştirilmesinin desteklenmesi olarak belirlenmiştir (*EU-Turkey Joint Action Plan*, 2018).

Türkiye'nin yerine getirmesi gerekenler ise, AB tarafından Türkiye'de geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyelilerin birçok yönden desteklenmesini öngören fonun, kapasite geliştirmenin ihtiyaç duyulduğu alanların belirlenmesi suretiyle hızlı ve uygun bir şekilde koordine edilerek gereken yerlerde kullanılması, Suriyelilerin ihtiyaçlarının (insani yardım, barınma, eğitim, sosyal haklar gibi) giderilmesi, Türkiye'de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun uygulanmasının etkin bir şekilde devam etmesi ve gerektiğinde yeni düzenlemeler yapılarak geliştirilmesi, Türkiye'deki yasal ve yasadışı yollarla yapılan göçün yönetimi ile ilgili sistemin ve stratejinin güçlendirilmesi yönünde adımların atılması olarak belirlenmiştir (*EU-Turkey Joint Action Plan*, 2018). Bunlara ek olarak düzensiz göçün kontrolü ve vize serbestisi açısından, göçmen kaçakçılığı ile mücadele edilmesi ve Türkiye'deki Sahil Güvenliğin kapasitesinin artırılması, AB üye devletleri ve Türkiye arasında düzensiz göçmenlerin iadesinin yapılması için koordine olunması, FRONTEX'in rolünün güçlendirilmesi, vize serbestisi diyaloguna ilişkin gerekliliklerin yerine getirilmesi hakkında Türkiye ve AB arasında işbirliği yapılması öngörülerek bir plan çizilmiştir (*EU-Turkey Joint Action Plan*, 2018).

Ortak Eylem Planı'nın harekete geçirilmesi ile birlikte, Türkiye ve AB, düzensiz göçün kontrolü konusunda 18 Mart 2016'da mutabakata varmıştır. Buna göre, 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye, kendi toprakları üzerinden Ege'deki Yunan adalarına geçen bütün düzensiz göçmenleri geri almayı kabul etmiştir (Ekinci, 2016, s. 20). Özellikle Ege Denizi'nden Avrupa'ya geçmeye çalışan Suriyeli yerinden edilmiş kişilerin can güvenliklerinin sağlanması, artan insan kaçakçılığının önüne geçilmesi ve düzensiz göçün kontrol edilmesi temel hususlar olarak belirlenmiştir.

Bu mutabakata göre, Türkiye'ye gönderilecek her Suriyeli vatandaş karşılığında AB ülkelerine bir Suriyeli vatandaşın alınması kararlaştırılmıştır. Ayrıca AB, Türkiye'ye kapasite artırımında ve Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmak üzere 3 milyar avroluk ek kaynağı içeren maddi destekte ve gerektiğinde teknik yardımda bulunacağını sözünü vermiştir (*EU-Turkey Statement The Commission's*

Contribution to the Leaders' Agenda, 2018, s. 1). Bunun yanında, 2018 yılı için bir 3 milyar avroluk daha fon ayırabileceği üzerinde durulmuştur.

Mutabakatın bir diğer önemli özelliği, Türkiye'nin vize serbestisi diyalogundan kaynaklanan gerekliliklerin yerine getirilmesi üzerinde durmasıdır (Haferlach ve Kurban, 2017, s. 87). Türkiye ve AB arasında düzensiz göçmenlerin iadesine ilişkin diyalog, vize serbestisi meselesi ile ortak bir şekilde yürütülmektedir. Buna ilişkin olarak, mutabakat metninde, vize diyalog sürecine de değinilmiştir. Buna göre, Türkiye ile karşılıklı vizelerin kaldırılması için Vize Serbestisi Yol Haritası'nın uygulanması sürecinin hızlandırılması üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin gerekli uygulamaları yerine getirmesi durumunda, Komisyon'un en geç Haziran 2016 sonuna kadar karşılıklı vizelerin kaldırılması hususunda Konsey ve Parlamento'ya olumlu görüş sunacağı da eklenmiştir ("Turkey-EU Statement", 2016, s. 1). Fakat Türkiye-AB vize serbestisi diyalogunda öngörülen takvim gerçekleştirilememiştir. AB ve Türkiye arasında karşılıklılık esasına göre uygulanması beklenen diyalogda Türkiye, 72 kriterin 65'ini karşılamıştır. Kalan yedi kriter karşılanmadığı sürece de AB tarafından vize serbestisinin sağlanması mümkün görünmemektedir.

Türkiye-AB mutabakatının uygulanmasına ilişkin yedinci değerlendirme raporuna göre, AB'nin Türkiye'den karşılmasını beklediği bu yedi kriter, AB standartlarına tam uyumlu biyometrik pasaport çıkartılması, yolsuzlukla mücadele için yol haritasında öngörülen önlemlerin alınması, Europol ile operasyonel işbirliği anlaşmasının yapılması, terörle mücadele yasa ve uygulamalarının Avrupa standartlarına uygun şekilde düzenlenmesi, kişisel verilerin korunması ve düzenlenmesi konusunda AB standartlarına uyumun sağlanması, suçla ilgili konularda AB'nin tüm ülkeleriyle adli işbirliği içinde hareket edilmesi, AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın tüm maddelerinin uygulanması olarak ifade edilmiştir (*Seventh Report on the Progress made in the implementation of the EU- Turkey Statement*, 2017, s. 10). Türkiye, Şubat 2018'de Avrupa Komisyonu'na kalan kriterlere uyulması hakkında bir çalışma planı sunmuştur. 2018 yılı ilerleme raporunda ise bu planın Komisyon tarafından değerlendirildiği ve konu hakkında teknik müzakerelerin sürdüğü belirtilmiştir.

Türkiye-AB Mutabakatının Getirdikleri

Mutabakat AB tarafından olumlu getirileri olan bir adım olarak yorumlanmaktadır. Bu getiriler ise, Türkiye'den AB'ye düzensiz göç akışının önlenmesi çerçevesinde değerlendirilebilir. Avrupa Komisyonu bu getiriyi, Suriyeliler için daha güvenli ve yasal bir yolun organize edilmiş olması olarak yorumlamaktadır (*EU-Turkey Statement The Commission's Contribution to the Leaders' Agenda*, 2018, s. 1). Fakat mutabakatın getirilerini yalnızca düzensiz göçle mücadele ve daha güvenli bir göç yolunun belirlenmesi bağlamında değerlendirmek yetersiz kalmaktadır. Türkiye'nin vize serbestisinden yararlanma isteği, AB'nin kitlesel göçlere karşı güvenlik eksenli bir yaklaşım geliştirerek sınırlarının güvenliğini sağlama girişimleri ile bağlantılıdır. Bu noktada mutabakatta buluşması, Türkiye ve AB'nin çıkarlarının kesiştiği anlamını taşımaktadır. Fakat vize serbestisi Türkiye'nin çıkarı, sınır güvenliğinin sağlanması AB'nin çıkarı olarak değerlendirildiğinde, AB bu mutabakatın getirilerinden daha fazla yararlanan taraf olarak görünmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun mutabakatın uygulanmaya başladığı tarihten 2017'nin Kasım ayına kadar yaptığı bir değerlendirmeye göre, Yunan adalarına yasadışı yollarla varan göçmenler %97 oranında azalmıştır. Bu değerlendirme yapılırken, özellikle Kasım 2015 yılında günde ortalama 6.360 düzensiz göçmenin, Aralık 2015'te günde ortalama 3.221 düzensiz göçmenin, Yunan adalarına vardığı, mutabakattan (18 Mart 2016'dan) Kasım 2017'ye kadar ise günde ortalama 84 düzensiz göçmenin adalara vardığı belirtilmiştir (*EU-Turkey Statement The Commission's Contribution to the Leaders' Agenda*,2018, s. 1). AB-Türkiye mutabakatı ile birlikte Türkiye'den AB'ye yeniden yerleştirilen Suriyelilerin sayısı 11.490 olarak ifade edilmiştir. Sadece 2015 yılında (AB'nin kabul ettiği mülteci tanımı dâhilinde) 1 milyondan fazla "mülteci" Avrupa'yı hedef ülke seçerken, 885.000'inin Yunanistan üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalıştığı göz önünde bulundurulduğunda, "mültecilere" barınma imkânlarının sağlanması ve insani yardımların yapılması konusunda Yunanistan'ın kapasitesi epey zorlanmıştır. Bu yüzden, AB bütçesinden Yunanistan'a göç yönetimini desteklemek adına 1,3 milyar Avro tahsis edilmiştir.

Mutabakatın bir diğer getirisi, Türkiye’deki Suriyelilerin durumunun iyileştirilmesi için oluşturulan ve AB tarafından finanse edilen projelerdir. Söz konusu projeler, insani yardım, eğitim, sağlık, sosyoekonomik destek ve belediyelerin altyapılarının geliştirilmesi hususlarına odaklanmaktadır. 2 milyon Suriyeli “mültecinin” temel sağlık hizmetlerine erişiminin sağlanması, 500.000 Suriyeli çocuğun eğitime erişiminin desteklenmesi, 70 tane okulun kurulması, 2081 öğretmenin ve diğer eğitim personelinin konuya ilişkin eğitim alması, AB’nin Türkiye’yi desteklediği bu projeler arasındadır (*EU-Turkey Statement The Commission’s Contribution to the Leaders’ Agenda*, 2018, s. 3). Özellikle Suriyeli çocukların eğitimi ve bu çocukların istihdam edilebilirliğinin artırılması önem verilen temel konular arasında olsa da, bu konuda işletilen projelerin çıktılarını değerlendirmek uzun vadede mümkün görünmektedir.

2018’de yayınlanan Türkiye ilerleme raporu, AB’nin Türkiye ile göç diyalogunun unsurlarını nasıl değerlendirdiğine ve hangi alanlarda isteklerinin yoğunlaştığına ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Raporda Türkiye’nin göç ve iltica alanında iyi ilerleme sağladığına ve Doğu Akdeniz’de etkin göç yönetimi için anahtar bir rol oynadığına vurgu yapılmaktadır. Olumlu değerlendirilen konuların başında Mart 2016 mutabakatı gelmektedir. Zira mutabakatın uygulanmaya başlamasından sonra Ege Denizi’nden ortalama düzensiz göçmen geçişleri günde 1.794’ten 80’e düşmüştür. Ayrıca, Türkiye’nin aldığı ek önlemler sayesinde Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve İtalya’ya varışlar azalmış ve Karadeniz’de açılacak bir göç yolunun da önüne geçecek adımlar atılmıştır. Mutabakatın uygulanmasını etkin ve samimi bulan AB’nin Geri Kabul Anlaşması’nın uygulanmasına dair aynı memnuniyet düzeyine sahip olduğu söylenemez.

Türkiye, vatandaşlarına Schengen bölgesi için vize serbestisi sağlanana kadar üçüncü ülke vatandaşları için geri kabul anlaşmasının hükümlerini uygulamama kararını sürdürmüştür. Rapora göre, Türkiye Bulgaristan’dan, gerek ikili geri kabul anlaşması, gerekse AB ile yapılan geri kabul anlaşması çerçevesinde geri alım yapmamaktadır. Yunanistan’dan yapılan geri alımlar ise azalmıştır. Raporda ayrıca, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kapasitesini giderek arttığına, Türkiye’nin Bulgaristan ve

Yunanistan ile göç alanındaki işbirliğinin daha da yoğunlaştığına ve göç ve iltica istatistiklerinin iyileştirilmesi gerektiğine de değinilmiştir (*Turkey 2018 Progress Report*, s. 45).

SONUÇ

Türkiye-AB göç ilişkisinde 1960-1970'leri, Türk işçilerin Avrupa'nın işgücü ihtiyacını karşıladığı bir dönem olarak değerlendirmek mümkündür. Bu dönemdeki göç, Türkiye'deki işgücünün daha iyi ücrete erişmesi ve Avrupa'daki işletmelerin daha büyük pay sahibi olarak güçlenmesi ortak paydasından hareketle meydana gelmiştir. Fakat uluslararası sistemin yapısının Soğuk Savaş'ın bitişi ile yeniden şekillenmesi, göç hareketlerinin artmasına neden olmuş ve sınır ve göç yönetimi hususunun önemli bir politika aracı olmasında etkili olmuştur. Bu doğrultuda, Türkiye-AB ilişkilerinde göç konusunda bir başka önemli dönem, 2000'lerle birlikte başlayan AB göç düzenlemelerinin Türkiye göç politikaları üzerindeki etki dönemi olarak ifade edilebilir.

Yakın tarihte, AB müktesebatı ve kitlesel göç akınlarının etkisi göz önüne alındığında, Türkiye'nin attığı en önemli adımlardan birisi, 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Bu kanun ile birlikte Türkiye göç politikasının çerçevesi daha kapsamlı bir şekilde çizilmiş ve göç yönetimi konusu eskisinden daha etkili bir hale getirilmiştir. Fakat AB'nin sorunlu bir uygulama olarak değerlendirdiği, Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne getirdiği coğrafi kısıtlama hususu, bu kanun ile devam ettirilmektedir. Bu durum ise, Türkiye'de geçici koruma altında olan Suriyelilerin misafir olarak görülmesi hususunu gündeme getirmektedir. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin kendi topraklarına geri dönüşü kısa vadede mümkün görünmemektedir. Böyle bir durum söz konusuysen, Suriyelilerin statüsü ile ilgili belirsizlik hem Türk vatandaşları hem de Suriyeliler açısından karmaşık bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada, Türkiye'nin konumunun çatışma alanlarına yakınlığı ve yeni kitlesel göçlere maruz kalma olasılığı, coğrafi kısıtlama için mantıksal bir neden oluştururken, uluslararası hukuk bağlamında bir değerlendirme yapıldığında aykırı bir durum teşkil etmektedir. Fakat bu kısıtlama olmaksızın mülteci tanımının Türk hukukunda işletilmesinin ülkeye göçü daha da artırması ve göç

alanındaki yükümlülüklerin kapsamının genişlemesi ciddi bir olasılıktır.

Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin durumu, bugün AB dış politikasının en önemli unsurlarından biridir. Türkiye-AB ilişkilerinin yeni dönemde yapıtaş haline gelen göç diyalogu, Türkiye ve AB çıkarlarının ortak noktada buluşmasından hareketle ilerletilmektedir. Fakat bu dönemde, Suriyelilerin zorunlu göçünün insani boyutuna sürekli vurgu yapan AB’nin, Birlik çıkarları temelli bir yaklaşımla dış sınırlarını belirli sayıda Suriyeli sığınmacıya açması, bir paradoks yaratmaktadır. Buna göre, değer temelli bir dış politika anlayışı benimseyen AB, göç dalgalarının artışı söz konusu olduğunda daha realist ve güvenlik odaklı bir tutum sergileyebilmektedir.

Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması uyarınca, Yunan adalarına geçen insanların Türkiye’ye iade edilmesi mutabakatın sonuçlarından biridir. Mutabakat, ülkelerin egemenlik hakları ile ilişkili olması dolayısı ile ulusal çıkar temelli bir yaklaşımı da barındırmaktadır. Düzensiz göçmenlerin iadesini öngören bu uzlaş, Türkiye’nin AB vize serbestisinden yararlanma hakkının doğacağı ihtimali göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Fakat AB ve Türkiye’nin çıkarlarının da temsil edildiği bu süreç, insani boyutun değerlendirmeye tabi tutulduğu bir tartışma alanı yaratmaktadır.

Türkiye-AB ilişkilerinde son dönem göç diyalogunun temel meselesi olan “mülteci krizi”³, AB sınır yönetimi anlayışına fayda sağlayan bir şekilde yönetilmiştir. Fakat aynı durum Türkiye için söz konusu değildir. Düzensiz göçün yönetimi hususunda mutabakatın getirilerinden biri olarak öngörülen Türk vatandaşlarının AB vize serbestisinden yararlanması hususu neticelendirilememiştir. Koşulluluk mekanizmasının, AB’nin Türkiye’nin işbirliğine derin bir şekilde ihtiyaç duyduğu bu dönemde de etkili bir şekilde yürütülmesi, Türkiye’nin vize serbestisi için kalan yedi kriteri karşılaması yükümlülüğünü devam ettirmektedir.

Bu doğrultuda, mutabakat AB’nin sınır yönetimi ve güvenlik anlayışı için daha somut getiriler yaratmıştır. Mutabakatın insani değerlere

3 “Mülteci krizi” ifadesi Avrupa Komisyonu’nun benimsediği bir tabirdir.

*Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında
Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi*

yoğunlaşan tarafı ise, Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilere insani yardım, barınma, eğitim, sağlık gibi konularda mali destek sağlanması ile sınırlı kalmıştır. Tüm bu gelişmeler değerlendirildiğinde, göç politikasıyla ilgili olarak Türkiye’nin AB için önemli bir güvenlik ortağı olduğunu söylemek mümkündür.

UNHCR verilerine göre 2017 sonu itibarıyla Türkiye, dünyada en fazla “mülteci” barındıran ülkedir. Bir sığınmacının herhangi bir Avrupa ülkesindeki senelik maliyeti yaklaşık 30 bin dolar civarındayken, Ürdün gibi bir komşu ülkede 3 bin dolar civarındadır. Dolayısıyla, iktisadi mantık, söz konusu mağdur insanların kendilerine hali hazırda yakın ve yaşam masraflarının daha az olduğu ülkelerde tutulmasını tavsiye etmektedir. Bu, şüphesiz daha zengin ülkelerin, mülteci ağırlayan ve çatışma bölgelerine yakın ülkelere yardım etmesini de gerektirir. Ancak bu alanda, AB’nin yardımı sınırlı kalmış ve her bir adımı çeşitli ve zorlu şartlara bağlanmıştır. Türkiye’de söz konusu göç dalgası maliyetinin büyük payını Türk vergi mükellefleri, sosyal güvenlik sistemi ve kısmen ülkenin istihdam pazarı üstlenmektedir. AB’nin meselenin güvenlik boyutundan ziyade insani boyutuna odaklanması, Türkiye’nin de misafir ettiği Suriyelileri işgücüne ve toplumsal hayata entegre etme yönünde politikalara yönelmesi, sürecin ekonomik, insani ve sosyal maliyetlerinin minimize edilmesine yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

2001/235/EC: Council Decision of 8 March 2001 on the Principles, Priorities, Intermediate Objectives and Conditions Contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey. *European Commission*. Erişim Adresi: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001D0235>. (13.09.2018)

2003/398/EC: Council Decision of 19 May 2003 on the Principles, Priorities, Intermediate Objectives and Conditions Contained in the Accession Partnership with Turkey. (2003). *AB Bakanlığı*. Erişim Adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/Apd/Turkey_APD_2003.pdf. (13.09.2018)

2006/35/EC: Council Decision of 23 January 2006 on the Principles, Priorities and Conditions Contained in the Accession Partnership with Turkey. (2006). *AB Bakanlığı*. Erişim Adresi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/Apd/Turkey_APD_2006.pdf. (13.09.2018)

2008/157/EC: Council Decision of 18 February 2008 on the Principles, Priorities and Conditions Contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey and Repealing Decision 2006/35/EC. *European Commission*. Erişim Adresi: <http://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2008/157/oj>. (09.12.2018)

2016 Türkiye Göç Raporu. (Nisan 2017). Erişim Adresi:

http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf. (09.11.2018)

2017 Fact Sheet: Turkey. *The United Nations Refugee Agency*. Erişim Adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/60548>. (13.09.2018)

Accession Criteria. (2018). *European Commission*. Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en. (10.12.2018)

Convention and Protocol Relating to The Status of Refugees. *The United Nations Refugee Agency*. Erişim Adresi: <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.pdf>. (13.09.2018)

*Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında
Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi*

De Bel-Air, F. (2016). *Migration Profile: Turkey*. Migration Policy Centre. Erişim Adresi: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/45145/MPC_PB_2016_09.pdf?sequence=1. (s. 1-21)

Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum*. C. 5, Sa: 9. (s. 23-62)

Düzensiz Göç. (2018). *T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*. Erişim Adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710. (13.09.2018)

Ekinci, M. (2016). *Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyalogu*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Rapor No: 64. Erişim Adresi: https://setav.org/assets/uploads/2016/07/tu%CC%88rkiye-ab_gka_.pdf. (s. 7-89)

EU-Turkey Joint Action Plan. *European Commission*. Erişim Adresi: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5860_en.htm. (10.12.2018)

EU-Turkey Statement. (2016, 18 Mart). *Council of the European Union*. Erişim Adresi: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/pdf>. (07.12.2018)

EU-Turkey Statement: One Year On. (2016). *European Commission*. Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/eu_turkey_statement_17032017_en.pdf. (13.09.2018)

Frontex'le İşbirliği Mutabakat Zaptının İmzalanması hk. *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*. Erişim Adresi: http://www.mfa.gov.tr/no_148_-28-mayis-2012_-frontex_le-isbirligi-mutabakat-zaptinin-imzalanmasi-hk_tr.mfa. (15.12.2018)

Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları, *Tesam Akademi Dergisi* Sa: 2. s. 81-100.

Haferlach, L.ve Kurban, D. (2017). Lessons Learnt from the EU-Turkey Refugee Agreement in Guiding EU Migration Partnerships with Origin and Transit Countries. *Global Policy*, C. 8, Sa: 4. (s. 85-93)

İçduygu, A. (2015). *Turkey's Evolving Migration Policies: A Mediterra-*

nean Transit Stop at the Doors of the EU. Instituto Affari Internazionali Working Papers 15/31. (s. 1-17)

İçduygu, A. ve Aksel, D. (2013). Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective. *PERCEPTIONS*. C. 18, Sa: 3. (s. 167-190)

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere*. MİReKoç Tubitak Projesi Rapor No: 1. (s. 1-406)

İltica ve Göç Mevzuatı. (2005). Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf. (13.09.2018)

İskan Kanunu. *Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü*. Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>. (25.10.2018)

Kara, M. ve Dönmez, Ö. (2015). Türkiye'de Göç Yönetişimi: Kurumsal Yapı ve İşbirliği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. C. 10, Sa: 2. (s. 1-25)

Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. (2012). *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*. Rapor No: 123. (s. 1-25)

Mandacı, N. ve Özerim, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. C. 10, Sa: 39, s. 105-130.

Özsöz, M. (2013). Türkiye'nin AB Üye Ülke Vatandaşlarına Uyguladığı Vize Politikası ve AB Üye Vatandaşlarının Türkiye'ye Vizesiz Seyahatine İlişkin Senaryo. İktisadi Kalkınma Vakfı Rapor No:66. Erişim Adresi: <http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/degerlendirmenotu-66mart2013.pdf>. (s. 1-19) (13.09.2018)

Parlak, B. ve Şahin, A. (2015). Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi. *Tesam Akademi Dergisi*. C. 2, Sa: 2. (s. 65-79)

Perruchoud, R. ve Jillyanne R. (2011). Glossary on Migration. *International Organization for Migration*. Erişim Adresi: <https://publications.iom>.

*Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında
Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi*

int/system/files/pdf/iml25_1.pdf. (17.09.2018)

Pirro, A. ve Van Kessel, S. (2017). United in Opposition? The Populist Radical Right's EU-Pessimism in times of Crisis. *Journal of European Integration*. C. 39, Sa: 4. (s. 405-420)

Sert, D. (2013). Turkey's Integrated Border Management Strategy. *Turkish Policy Quarterly*. C. 12, Sa: 1. (s. 173-180)

Seventh Report on the Progress Made in the Implementation of the EU-Turkey Statement. (2018). *European Commission*. Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20170906_seventh_report_on_the_progress_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf. (10.12.2018)

Syria Regional Refugee Response: Inter-agency Information Sharing Portal. *The United Nations Refugee Agency*. Erişim Adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>. (13.09.2018)

Toktaş, Ş. (2012). Introduction: 50 Years of Emigration from Turkey to Germany - A Success Story?. *PERCEPTIONS*. C. 17, Sa: 2. (s. 65-79)

Turkey 2018 Progress Report. (2018). Erişim Adresi:

https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf (10.12.2018)

Turkey: Border Management. (2018). Erişim Adresi: <http://www.turkey.iom.int/border-management>. (13.09.2018)

Turkey's Progress on the Visa Liberalisation Roadmap. (2016). Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160504/turkey_progress_visa_liberalisation_roadmap_en.pdf (10.12.2018)

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti ve Yunanistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Polis ve Gümrük İşbirliği Ortak Temas Merkezi Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Anlaşma. (2016, 10 Mart). Erişim Adresi: www.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0518.pdf. (22.11.2018)

Türkiye’de Geçici Koruma. (2018). *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*. Erişim Adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097. (25.10.2018)

Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesi. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*. Erişim Adresi:

http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi_409_422_424_icerik. (13.09.2018)

Vize nedir?. (2018). Erişim Adresi: <http://www.mfa.gov.tr/sikca-sorulan-sorular.tr.mfa>. (13.09.2018)

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2013, 4 Nisan). Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf. (13.09.2018)

Yüksel, S. (2014). Securitization of Migration The Case of Turkey-EU Relations. *Marmara Journal of European Studies*. C. 22, Sa: 1. (s. 169-187)

